

Onderzoek: Rechtsvormen voor Social Enterprise in Nederland

Hoofdstuk 5 uit Afstudeerscriptie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam getiteld '*Ondernemen op het snijvlak van publiek en privaat: is er in Nederland een aparte rechtsvorm nodig voor social enterprise?*'

Inleiding

In Nederland bestaat er geen aparte rechtsvorm voor social enterprise. Er moet gebruik worden gemaakt van bestaande conventionele rechtsvormen, of combinaties daarvan. Om het gebruik van rechtsvormen in kaart te brengen en de tevredenheid met huidige rechtsvormen te meten heb ik een vragenlijst uitgezet onder Nederlandse social enterprises.

Steekproef

Via de website van Social Enterprise NL heb ik alle 89 social enterprises die onder Vind Social Enterprises staan persoonlijk aangeschreven.¹ Deze ondernemingen zijn toegelaten tot de poule van social enterprises die aangesloten zijn bij Social Enterprise NL en voldoen zodoende aan de criteria van deze organisatie. Op deze oproep hebben 37 van de 89 respondenten geantwoord, een responspercentage van boven de 40%. Helaas moesten 11 reacties als onbruikbaar aangemerkt worden omdat deze onafgemaakt waren. Hierdoor zijn de onderstaande inzichten gebaseerd op een steekproef van 26 social enterprises.²

Opzet vragenlijst

Na een aantal inleidende vragen over de betreffende social enterprise (vraag 1-9), spitst de vragenlijst zich toe op drie onderwerpen (zie bijlage). Als eerste worden er vragen gesteld over de huidige rechtsvorm en de tevredenheid met verschillende aspecten daarvan (vraag 10-14). Vervolgens gaat vraag 15 expliciet in op de noodzaak van een aparte rechtsvorm voor social enterprise. Het derde en laatste gedeelte van de vragenlijst gaat in op hoe een aparte rechtsvorm voor social enterprise er in Nederland dan uit zou moeten zien (vraag 16-21). De elementen die in deze laatste vragen naar voren komen zijn gebaseerd op de verschillende aspecten van de CIC, L3C, Benefit Corporation en de maatschappelijke onderneming.

Onderzoeksvragen

Dit onderzoek gaat in op de volgende onderzoeksvragen:

Het gebruik van rechtsvormen:

1. Welke rechtsvormen gebruiken Nederlandse social enterprises?
2. Zijn er verschillen tussen de social enterprises die voor bepaalde rechtsvormen kiezen?
3. Welke factoren zijn belangrijk voor social enterprises bij de keuze voor een rechtsvorm?

De tevredenheid met rechtsvormen:

4. Hoe tevreden zijn Nederlandse social enterprises met hun huidige rechtsvorm?

De noodzaak van een nieuwe rechtsvorm:

5. Is er in Nederland een aparte rechtsvorm nodig voor social enterprise?
6. Hoe zou deze rechtsvorm eruit moeten zien?

¹ Vind Social Enterprises (Social Enterprise NL): <http://www.social-enterprise.nl/portfolio/vind-social-enterprises/>

² Eerdere onderzoeken naar de Nederlandse social enterprise sector door Social Enterprise NL zelf in samenwerking met McKinsey & Company baseerden zich op respectievelijk 95 respondenten (zie McKinsey 2011) en 60 respondenten (zie Social Enterprise NL & McKinsey 2013). Zodoende vind ik het in dit onderzoek behaalde aantal, zonder steun van deze twee officiële instanties, toereikend.

1. Welke rechtsvormen gebruiken Nederlandse social enterprises?

In Nederland bestaat er geen aparte rechtsvorm voor social enterprise. Er moet gebruik worden gemaakt van bestaande conventionele rechtsvormen, of combinaties daarvan. Dit komt in de praktijk vaak neer op een keuze tussen de stichting en de BV. Van de 26 Nederlandse social enterprises in dit onderzoek is 54% georganiseerd als BV en 31% georganiseerd als stichting (vraag 10). Dit komt grotendeels overeen met onderzoek van Social Enterprise NL & McKinsey³, waarin van de 60 ondervraagde social enterprises de meerderheid (52%) opereert als BV, al blijken stichtingen of de combinatie van een BV met een stichting ook veelgebruikt. Daarnaast bestaat de steekproef in het huidige onderzoek uit één eenmanszaak, één maatschap en één Vennootschap Onder Firma (VOF). Deze laatste drie bleken echter (zeer) ontevreden met hun huidige rechtsvorm, wat wellicht verklaart dat de meeste social enterprises als stichting of als BV actief zijn.

Binnen de steekproef hebben de deelnemende social enterprises gemiddeld 15 werknemers (vraag 3). Ongeveer de helft biedt hoofdzakelijk een dienst aan, een kwart is productgedreven en de rest werkt met een combinatie van een dienst en een product (vraag 2). Verder zijn alle sectoren vertegenwoordigd in de steekproef, van zakelijke dienstverlening tot horeca, van cleantech tot gezondheidszorg en van ICT tot maatschappelijke betrokkenheid en arbeidsparticipatie (vraag 1).

Stichting: voordelen

- Maatschappelijke uitstraling
- Maatschappelijk doel verankerd in de statuten
- Mogelijkheid om commerciële activiteiten te ontplooien en (veel) winst te maken
- Mogelijkheid om ANBI-status aan te vragen waardoor donaties fiscaal aftrekbaar worden
- Bescherming van het sociale kapitaal d.m.v. een verbod op uitkeringen tenzij deze een ideële of sociale strekking hebben

Stichting: nadelen

- Geen mogelijkheid tot uitgifte van aandelen aan potentiële investeerders
- Geen mogelijkheid tot op andere wijze compenseren van investeerders vanwege het uitkeringsverbod

BV: voordelen

- Commerciële uitstraling
- Mogelijkheid om commerciële activiteiten te ontplooien en (veel) winst te maken
- Mogelijkheid tot uitgifte van aandelen en het uitbetalen van rendement, dit maakt het aantrekken van risicodragend kapitaal mogelijk

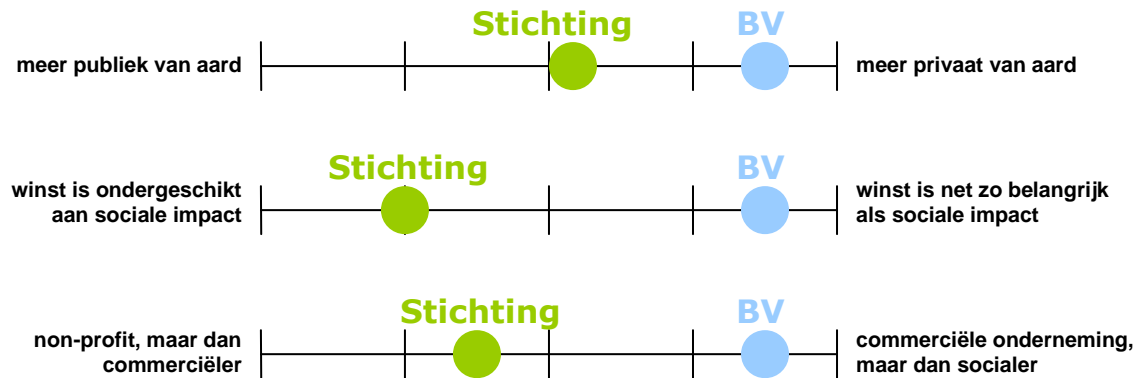
BV: nadelen

- Geen maatschappelijke uitstraling
- Lastig om traditionele non-profit geldstromen als donaties of subsidies aan te spreken
- Het in de statuten verankerde maatschappelijke doel is kwetsbaar voor aanpassing door (nieuwe) aandeelhouders die op termijn toch winst gaan verkiezen boven de maatschappelijke impact
- De belangen van diegenen die baat hebben bij het maatschappelijk doelstelling prevaleren niet zonder meer boven andere belangen
- Geen regelingen omtrent de inspraak van belanghebbenden

³ Social Enterprise Monitor 2013: <http://www.social-enterprise.nl/wp-content/uploads/SE-Monitor-.pdf>

2. Zijn er verschillen tussen de social enterprises die voor bepaalde rechtsvormen kiezen?

Om inzicht te krijgen in de keuze voor een rechtsvorm en om te achterhalen of er verschillen bestaan tussen social enterprises die zich als stichting organiseren en social enterprises die kiezen voor de BV, vroeg ik de respondenten naar waar zij zich zouden plaatsen op de volgende schalen (vraag 5). Zie de onderstaande figuur:

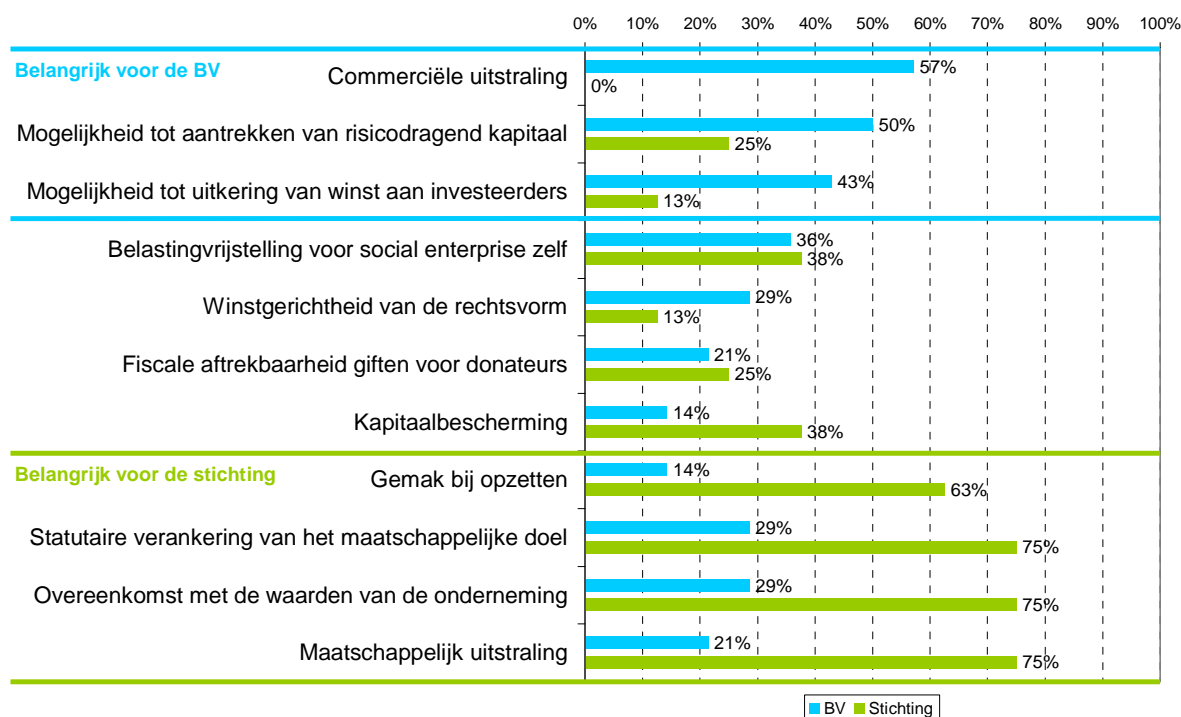

Figuur 1 – Gemiddelde antwoorden op vraag 5: “Waar plaatst u uw *social enterprise* op de volgende schalen?”, gesegmenteerd naar rechtsvorm: stichting of BV. Eigen onderzoek (n=26).

Social enterprises die zichzelf als meer privaat van aard zien op de schaal van publiek naar privaat zijn vaker georganiseerd als BV. De gemiddelde social enterprise stichting in de steekproef ziet zichzelf juist tussen publiek en privaat van aard in. Bij bijna alle ondervraagde BVs is winst net zo belangrijk als sociale impact, terwijl bij de meeste stichtingen winst wordt gezien als onderschikt aan sociale impact. Social enterprise BVs zien zichzelf dan ook veelal als commerciële ondernemingen, maar dan socialer. Aan de andere kant zien social enterprise stichtingen zichzelf juist meer als non-profits, maar dan commerciëler. Bij de vraag “Wat was de hoofdreden om uw social enterprise te starten?” is het dan ook niet verbazingwekkend dat 75% van de ondervraagde stichtingen aangeeft dat de motivatie voornamelijk dan wel uitsluitend het bereiken van sociale impact was. Ditzelfde percentage bij de BVs was 21%, dezen gaven juist de balans tussen sociale impact en omzet als hoofdreden aan (64%).

3. Welke factoren zijn belangrijk bij de keuze voor een rechtsvorm?

Bij de vraag “Welke factoren zijn voor u belangrijk bij de keuze voor uw rechtsvorm?” (vraag 12) waren meerdere opties mogelijk. De factoren die belangrijk worden geacht bij deze keuze verschillen op belangrijke punten tussen social enterprises die uiteindelijk voor de stichting hebben gekozen en social enterprises die uiteindelijk voor de BV hebben gekozen. Zie de onderstaande figuur:

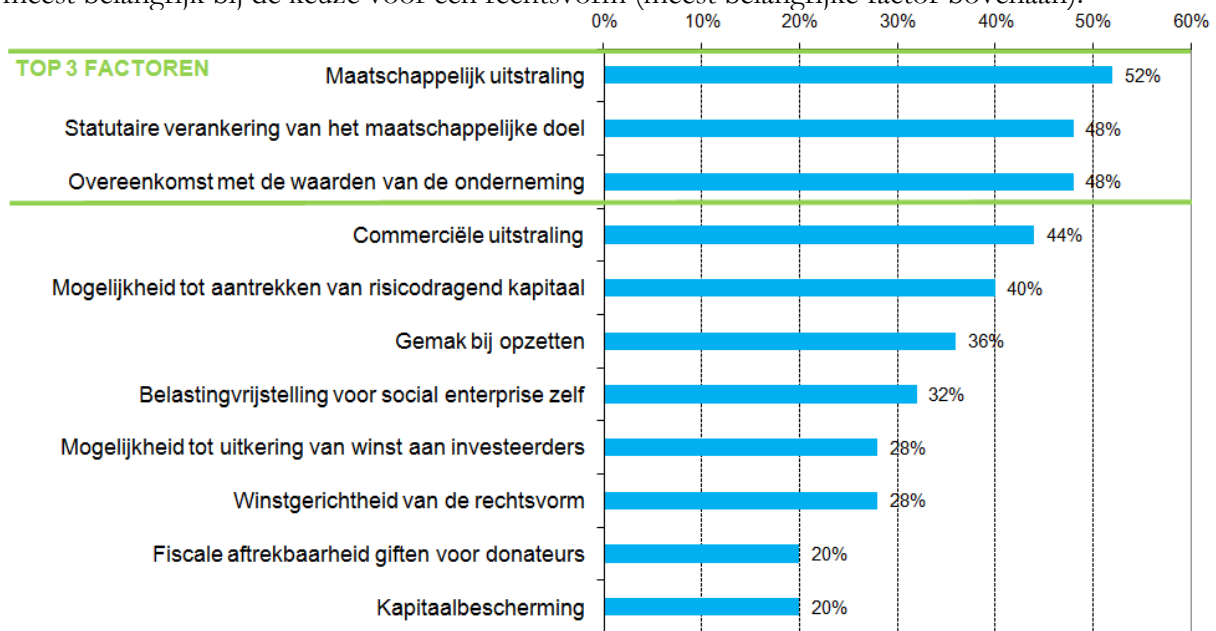

Figuur 2 – Percentage social enterprises dat een factor heeft aangemerkt als belangrijk bij de keuze voor een rechtsvorm (vraag 12), gesegmenteerd naar rechtsvorm: stichting of BV. Eigen onderzoek (n=26).

Bovenstaande resultaten suggereren dat social enterprises die de commerciële uitstraling van de rechtsvorm belangrijk vinden, alsmede de mogelijkheid tot het aantrekken van risicodragend kapitaal en de uitkering van winst aan investeerders, eerder zullen kiezen voor de BV. Anderzijds zullen startende social enterprises die maatschappelijke uitstraling en de overeenkomst van de rechtsvorm met de waarden van de onderneming belangrijker vinden, sneller kiezen voor de stichting. Dit komt overeen met de verschillende voor- en nadelen van de stichting en BV als rechtsvorm voor social enterprise zoals opgesomd onder vraag 1. Wat opvalt is het verschil in belang dat wordt gehecht aan de factor ‘gemak bij opzetten’. Waar maar 14% van de BV’s heeft aangegeven dit belangrijk te vinden bij de keuze voor een rechtsvorm is dit bij stichtingen 63%. Het zou kunnen zijn dat het oprichten van een stichting als gemakkelijker wordt gezien. Dit resultaat komt overeen met de waarneming van Frederike Vos dat bij oprichting vaak door social enterprises voor de stichting wordt gekozen, terwijl tegelijkertijd de meeste volwassen social enterprises vaak georganiseerd zijn als BV.⁴ Wellicht dat hier verandering in gaat gekomen met de introductie op 1 oktober 2012 van de Flex-BV.

⁴ Interview met Frederike Vos op 04-06-2013 te Amsterdam. Frederike staat als mede oprichtster van de social enterprise incubator The Hub Amsterdam al jarenlang in contact met social enterprises.

Binnen de steekproef als geheel genomen vinden social enterprises de volgende factoren het meest belangrijk bij de keuze voor een rechtsvorm (meest belangrijke factor bovenaan):

Figuur 3 – Percentage social enterprises dat een factor heeft aangemerkt als belangrijk bij de keuze voor een rechtsvorm (vraag 12). Eigen onderzoek (n=26).

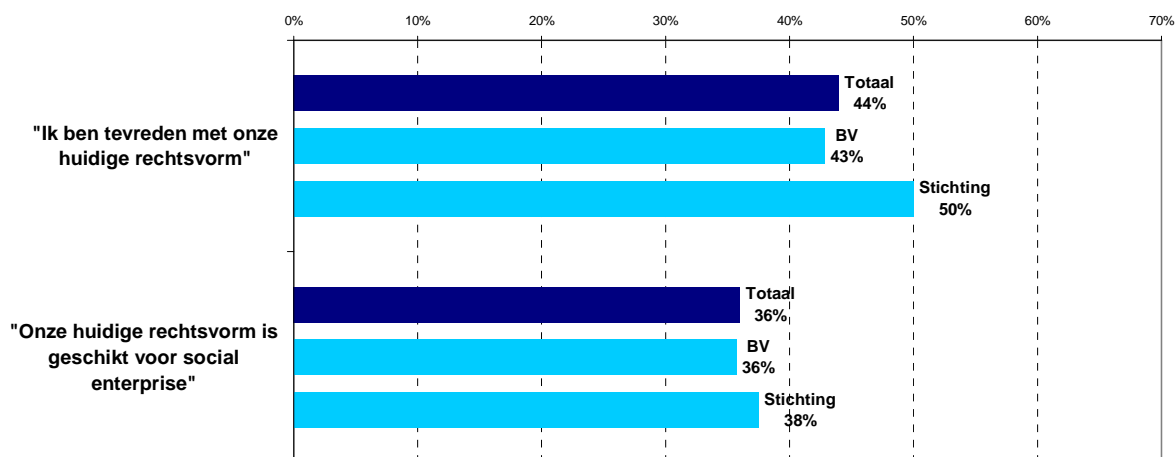
Een aantal van deze top vijf factoren kenmerken de Nederlandse stichting (1 en 2) terwijl anderen (4 en 5) juist kenmerkend zijn voor de BV. Geen van beide rechtsvormen weet dus te voldoen aan meer dan twee of drie van deze belangrijkste factoren. Daarnaast geeft in een vervolgvraag over factor drie maar 36% van alle respondenten aan dat de rechtsvorm die zij gebruiken overeenkomt met de waarden van hun social enterprise.

Belangrijk om op te merken is dat de BV in geen enkel van de top drie factoren excelleert.

4. Hoe tevreden zijn Nederlandse social enterprises met hun huidige rechtsvorm?

4.1 Algemene tevredenheid en geschiktheid

Ik meet de algemene tevredenheid van de social enterprises met hun huidige rechtsvorm alsmede hoe geschikt zij deze rechtsvorm achten voor social enterprise door te vragen in hoeverre zij het met de volgende stellingen wel of niet eens zijn:

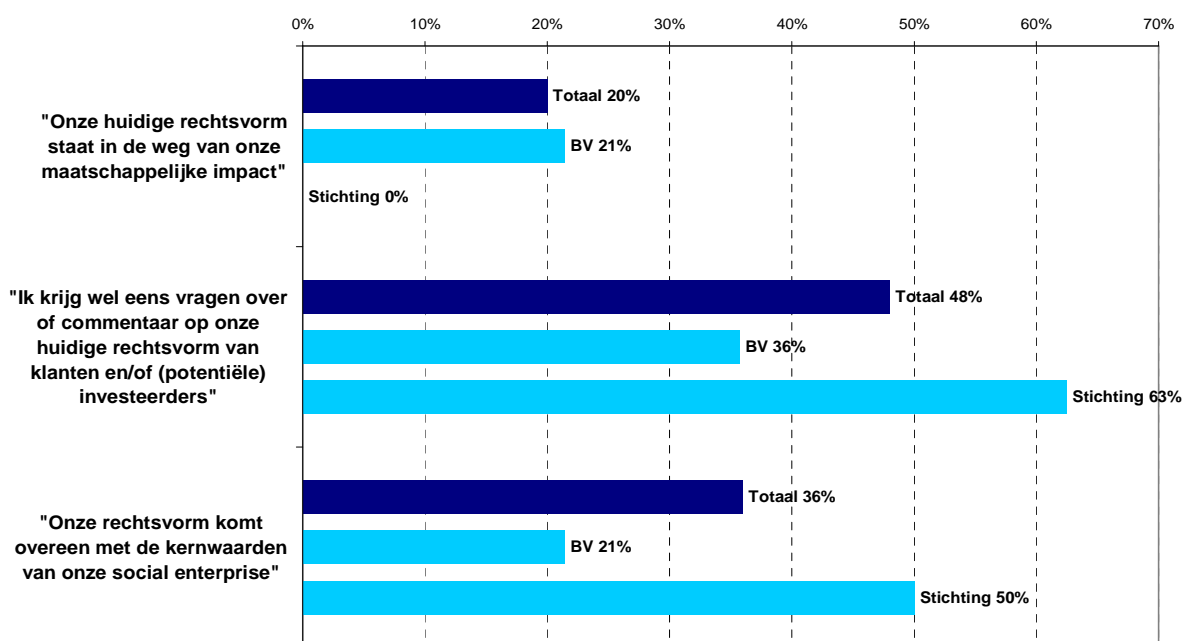

Figuur 4 – Percentage social enterprises dat tevreden is met hun huidige rechtsvorm (boven); percentage dat huidige rechtsvorm geschikt vindt voor social enterprise (onder) (vraag 11). Eigen onderzoek (n=26).

De percentages komen overeen met het aantal respondenten dat “mee eens” of “helemaal mee eens” heeft aangegeven bij de bovenstaande stellingen. Binnen de volledige steekproef geven minder dan de helft (44%) van de ondervraagde social enterprises aan over het algemeen tevreden te zijn met hun huidige rechtsvorm. Daarnaast vindt maar ongeveer één op de drie (36%) zijn of haar rechtsvorm geschikt voor social enterprise. Algemene tevredenheid en geschiktheid zijn beiden net iets hoger bij stichtingen dan bij social enterprises actief als BV. Echter komt in geen van de gevallen dit percentage boven de helft van de ondervraagde respondenten uit.

4.2 Tevredenheid met specifieke factoren

Om meer diepgang achter deze resultaten te bieden, worden ook de volgende stellingen gemeten:

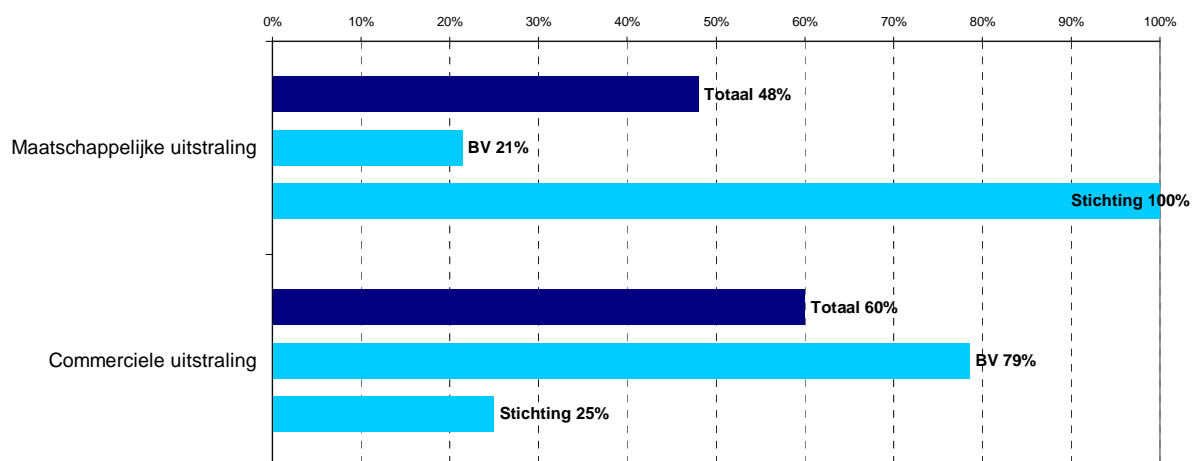
Figuur 5 – Percentage respondenten dat heeft aangegeven het met de genoemde stellingen “mee eens” of “helemaal mee eens” te zijn, gesegmenteerd naar rechtsvorm: stichting of BV. Eigen onderzoek (n=26).

Als we dieper ingaan op de redenen voor deze ontevredenheid zien we dat één op de vijf social enterprise BVs het eens is met de stelling dan hun rechtsvorm in de weg staat van hun maatschappelijke impact (21%). Eenzelfde gedeelte (wel andere individuele respondenten) vindt dat de BV niet overeenkomt met de kernwaarden van hun social enterprise (21%). Daarnaast heeft één op de drie wel eens vragen of commentaar gehad van (potentiële) klanten of investeerders op het feit dat zij als BV actief zijn (36%).

De respondenten die als stichting actief zijn over het algemeen positiever over de overeenkomst tussen de rechtsvorm en hun kernwaarden (50%). Geen van de ondervraagde stichtingen is van mening dat deze rechtsvorm in de weg staat van hun maatschappelijke impact, waar dit bij de BV nog één op de vijf was. Echter beamen 63% van de ondervraagde social enterprise stichtingen de volgende stelling: “Ik krijg wel eens vragen over of commentaar op onze huidige rechtsvorm van klanten en/of (potentiële) investeerders”. Mijn verwachting is dat dit niet klanten, maar juist investeerders zijn die hun vraagtekens zetten bij de keuze voor een stichting als rechtsvorm.

4.3 Tevredenheid met maatschappelijke en commerciële uitstraling

Social enterprises streven naar een balans tussen sociale impact en winst, waarbij de gemaakte winst er voornamelijk voor dient om financieel zelfvoorzienend te zijn. Zodoende is zowel een maatschappelijke- als een commerciële uitstraling van belang voor social enterprises.

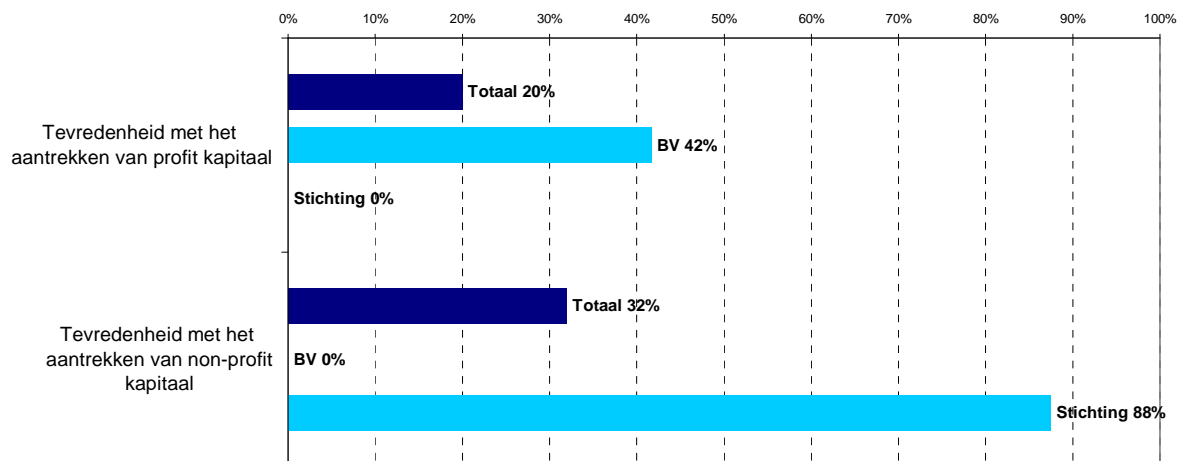

Figuur 6 – Percentage respondenten dat heeft aangegeven “tevreden” of “zeer tevreden” te zijn met de maatschappelijke en commerciële uitstraling, gesegmenteerd naar rechtsvorm: stichting of BV (vraag 13). Eigen onderzoek (n=26).

Van de totale steekproef geeft minder dan de helft (48%) aan tevreden te zijn met de maatschappelijke uitstraling van hun rechtsvorm (vraag 13). Ondanks het feit dat 100% van de social enterprise stichtingen aangeeft tevreden te zijn, is bij de BVs in de steekproef namelijk slechts één op de vijf (21%) social enterprises tevreden met de maatschappelijke uitstraling van hun rechtsvorm. Andersom zijn 79% van de BVs tevreden met hun commerciële uitstraling terwijl maar 25% van de stichtingen dat zijn.

4.4 Tevredenheid met de mogelijkheid tot het aantrekken van verschillende vormen van kapitaal

Zoals gezegd is financiering een van de grootste obstakels voor social enterprises (zie 2.3.1). In totaal geeft ook maar 20% van de steekproef aan tevreden te zijn met de “mogelijkheid tot aantrekken van risicodragend kapitaal”, onder BVs is dit zelfs maar 42% (vraag 13).⁵ Eveneens geeft maar 32% aan tevreden te zijn met de “mogelijkheid tot aantrekken van non-profit kapitaal (giften, subsidies, donaties)”. Belangrijk onderscheid is hierin echter wel te maken tussen stichtingen en BVs. Waar deze tevredenheid bij stichtingen nog 88% is, is geen enkele ondervraagde social enterprise BV tevreden met de mogelijkheid tot het aantrekken van non-profit kapitaal als giften, subsidies en donaties.

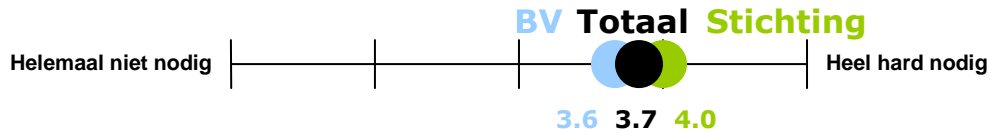
Figuur 7 – Percentage respondenten dat heeft aangegeven “tevreden” of “zeer tevreden” te zijn met de mogelijkheid tot aantrekken van profit (risicodragend) kapitaal en non-profit kapitaal (als giften, subsidies en donaties), gesegmenteerd naar rechtsvorm: stichting of BV (vraag 13). Eigen onderzoek (n=26).

Interessant om hier aan te halen is dat Kelley (2009) in zijn artikel *Law and choice of entity on the social enterprise frontier* beargumenteerd dat wil de sector haar groeipotentie gaan waarmaken, er van alle mogelijke financieringsbronnen gebruik gemaakt moet worden: van overheidssubsidies en schenkingen van goede doelen tot bankleningen en risicodragende kapitaalinvesteringen. Echter stelt de auteur dat de overheidsorganen en goede doelen terughoudend zullen zijn bij het investeren in of schenken aan een winstgerichte rechtsvorm. Tegelijkertijd zullen conventionele op commercieel rendement georiënteerde partijen wegblijven bij ondernemingen die te veel beheerst worden door hun sociale en milieugerichte doelstellingen en opereren vanuit een non-profit georiënteerde rechtsvorm. Deze stellingen lijken te weerspiegelen in de antwoorden van social enterprises uit de Nederlandse praktijk.

⁵ Geen enkele ondervraagde stichting geeft aan tevreden te zijn met de mogelijkheid tot het aantrekken van risicodragend kapitaal, een verwachte uitkomst aangezien de stichting geen aandelen kan uitgeven.

5. Is er in Nederland een aparte rechtsvorm nodig voor social enterprise?

Aan deze steekproef van 26 social enterprises, waarvan 54% georganiseerd als BV en 31% als stichting, stel ik de vraag “Is er volgens u in Nederland een nieuwe rechtsvorm nodig speciaal voor social enterprise?” (vraag 15). De gemiddelden zijn hieronder weergegeven, waarbij 1 staat voor “Helemaal niet nodig” en 5 voor “Heel hard nodig”.

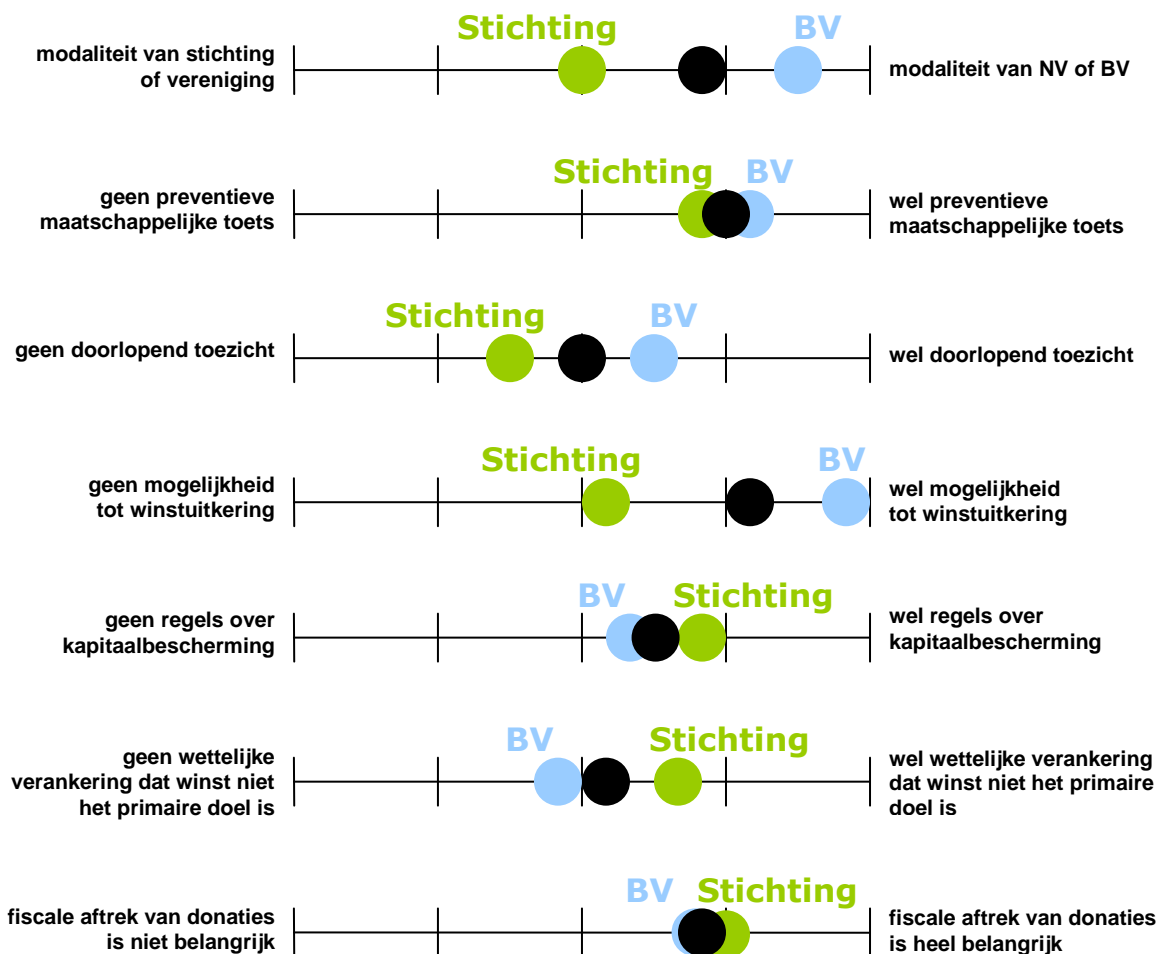
Figuur 8 – Gemiddelde antwoord door ondervraagde social enterprises op een schaal van 1-5 op de vraag “Is er volgens u in Nederland een nieuwe rechtsvorm nodig speciaal voor social enterprise?”. 1 staat voor “Helemaal niet nodig” en 5 staat voor “Heel hard nodig” (vraag 15). Eigen onderzoek (n=26).

De meeste social enterprises in de steekproef vinden het een aparte rechtsvorm voor social enterprise nodig in Nederland. In totaal vinden 65% van de ondervraagde social enterprises een aparte rechtsvorm nodig of zelfs heel hard nodig (een score van 4 of 5 uit 5 bij de bovenstaande vraag). Echter geven veel van de BVs aan “neutraal” te zijn op de bovenstaande stelling. Waar onder de stichtingen 88% een aparte rechtsvorm nodig of zelfs heel hard nodig vindt, geldt dit voor maar de helft van de respondenten die georganiseerd zijn als BV⁶.

⁶ Daarnaast vinden de eenmanszaak, de maatschap en de VOF die in deze steekproef zitten allemaal een aparte rechtsvorm voor social enterprise (heel hard) nodig.

6. Hoe zou deze rechtsvorm eruit moeten zien?

Om inzicht te krijgen in de wensen betreffende de inrichting van een aparte rechtsvorm voor social enterprise uit de praktijk, vroeg ik social enterprises naar hoe aantrekkelijk zij de volgende mogelijke kenmerken vinden (vraag 16-21). De resultaten, gesegmenteerd naar rechtsvorm, geven steeds het gemiddelde aan binnen de bepaalde groep respondenten. Zie de resultaten hieronder:

Figuur 9 – Gemiddelde antwoord door ondervraagde social enterprises op een schaal van 1-5 op de verschillende mogelijke kenmerken van een aparte rechtsvorm (vraag 16-21). Eigen onderzoek (n=26).

De zwarte stippen in de bovenstaande figuur geven steeds het gemiddelde aan van de totale steekproef. Met deze wensen uit de praktijk als basis, zou een aparte rechtsvorm voor social enterprise er in Nederland als volgt uit moeten zien.

- De rechtsvorm zou modaliteit moeten zijn van een commerciële rechtsvorm (NV of BV)
- Ondernemingen zouden vooraf getoetst moeten worden op hun sociale doelstelling voordat zij deze rechtsvorm mogen voeren (wellicht door een onafhankelijke instantie)
- Er is niet per se een behoefte uit de praktijk aan doorlopend toezicht van een onafhankelijke instantie
- De rechtsvorm zou de mogelijkheid moeten bieden tot uitkering van de gemaakte winst
- Echter zou de rechtsvorm wel specifieke regels moeten kennen omtrent deze winstuitkering om de bescherming van het sociale kapitaal te waarborgen
- Wat betreft de wettelijke verankering dat winst niet het primaire doel van de onderneming is, is het waarschijnlijk verstandig om hier wel de mogelijkheid voor te geven maar om dit niet te verplichten (d.w.z. flexibiliteit geven en social enterprises zelf laten kiezen)
- Fiscale regelingen omtrent de nieuwe rechtsvorm zijn belangrijk

Conclusie: Is er in Nederland een aparte rechtsvorm nodig voor social enterprise?

De keuze voor een rechtsvorm komt bij Nederlandse social enterprises in de praktijk vaak neer op de stichting, de BV of een combinatie daarvan. Uit eigen onderzoek en onderzoek van derden blijkt dat de meerderheid van de Nederlandse social enterprises georganiseerd is als BV, al blijken de stichting en de combinatie van een BV met een stichting in de praktijk gebruikte alternatieven. De coöperatie zou in principe een optie zijn voor de social enterprise echter wordt deze rechtsvorm in de praktijk weinig gebruikt.

De stichting combineert de verankering van het maatschappelijke doel en een ideële uitstraling met de mogelijkheid om commerciële activiteiten te ontplooiën. De stichting kampt echter duidelijk met tekortkomingen omtrent de mogelijkheid tot het aantrekken van kapitaal, ondanks het feit dat de stichting de social enterprise in staat stelt een commerciële onderneming te drijven en daarmee (veel) winst te maken. Het ontbreken van de mogelijkheid tot uitgifte van aandelen aan potentiële beleggers en het verbod op uitkering van winst voor niet ideële doeleinden vormen belangrijke belemmeringen voor de social enterprise als stichting. Het aantrekken van kapitaal is om mee te beginnen al een van de grootste obstakels voor de sector, en de keuze voor de stichting als rechtsvorm maakt het financieren van de social enterprise niet bepaald makkelijker.

Over het algemeen lijkt de BV echter prima de mogelijkheid te bieden voor social enterprises om zich naar hun wensen juridisch te organiseren. Het aantrekken van risicodragend kapitaal is mogelijk door uitgifte van aandelen en het uitbetalen van rendement. Daarnaast kan het doel van een BV een maatschappelijk, sociaal of milieugericht doel zijn en zorgt het beginsel van belangenpluralisme ervoor dat meer dan alleen de (financiële) belangen van aandeelhouders in acht genomen dienen te worden. De praktische bezwaren van for-profit rechtsvormen zoals uiteengezet in de internationale literatuur zijn mijns inziens minder van toepassing op de Nederlandse BV. De fiduciaire verplichting van het bestuur zich op winstmaximalisatie te moeten richten is in Nederland in mindere mate aanwezig.

De BV biedt zodoende mijns inziens in principe een goede rechtsvorm voor social enterprise. De BV stelt de sociale ondernemer in staat de maatschappelijke doelstelling in de statuten van de social enterprise te verankeren en daarmee onder een regime van beperkte aansprakelijkheid een sociale onderneming te drijven. Toch zijn maar 43% van de in mijn onderzoek ondervraagde social enterprises die georganiseerd zijn als BV tevreden met deze rechtsvorm. Een nog kleiner gedeelte (maar 36%) vindt de BV als rechtsvorm geschikt voor social enterprise. De helft vindt dan ook een aparte rechtsvorm voor social enterprise in Nederland nodig of zelfs heel hard nodig. In totaal vindt zelfs 65% van de respondenten een aparte rechtsvorm nodig of zelfs heel hard nodig.

Deze inzichten belichten de kansen voor een aparte rechtsvorm voor social enterprise ook in Nederland. Kamerbeek eindigt zijn artikel *De maatschappelijke onderneming naar Amerikaans model*, het laatste verschenen artikel in de Nederlandse juridische literatuur over rechtsvormen voor social enterprise, met: “De vraag of dit een aparte regeling in Boek 2 BW rechtvaardigt, zal echter alleen bevestigend kunnen worden beantwoord indien de vraag vanuit de brede groep social entrepreneurs groot genoeg is. Immers, de tucht van de markt geldt ook voor het Nederlandse vennootschapsrecht; bij voldoende vraag, zal het vennootschapsrecht het aanbod dienen te faciliteren”.⁷ De lage tevredenheidsscores die Nederlandse social enterprises toekennen aan bestaande rechtsvormen zet de deur open voor een verdere discussie over een aparte rechtsvorm.

Wat blijkt uit zowel de juridische analyse, de internationale literatuur en mijn onderzoeksresultaten is dat de BV een aantal voordelen mist waardoor social enterprises in de praktijk ontevreden zijn ondanks dat het in principe wel een geschikte rechtsvorm is. De BV mist de voordelen van de maatschappelijke uitstraling en regels omtrent kapitaalbescherming van de stichting waardoor in de praktijk blijkt dat het aantrekken van non-profit kapitaal als giften, subsidies en donaties erg moeilijk is. Daarnaast kunnen social enterprises hun maatschappelijke

⁷ Zie Kamerbeek 2012, p. 306.

betrokkenheid minder goed op geloofwaardige wijze kenbaar maken indien zij georganiseerd zijn als BV. Het statutair verankeren van het ideële doel is mogelijk bij de BV, echter staat dit de onderneming slechts toe om een maatschappelijk doel na te streven in plaats van het hiertoe te verplichten en zodoende het behoud van deze waarden te waarborgen voor de langere termijn. Het in de statuten verankerde maatschappelijke doel is namelijk kwetsbaar voor aanpassing door (nieuwe) aandeelhouders die op termijn toch winst gaan verkiezen boven de maatschappelijke impact. Dit maakt het moeilijk voor de social enterprise georganiseerd als BV om de maatschappelijke doelstelling te borgen voor de langere termijn.

Uit mijn onderzoek blijkt dat de volgende drie factoren door social enterprises het belangrijkste worden geacht bij de keuze voor een rechtsvorm: de sociale (maatschappelijke) uitstraling, de statutaire verankering van het maatschappelijke doel en de overeenkomst tussen de rechtsvorm en de waarden van de social enterprise. De BV excelleert in geen enkel van deze drie aspecten. Dit verklaart wellicht waarom social enterprises in de praktijk ontevreden zijn met de BV als rechtsvorm ondanks het feit dat de rechtsvorm mijns inziens prima de mogelijkheid biedt voor social enterprises om zich naar wens te organiseren. Zodoende zie ik een aparte rechtsvorm voor social enterprise niet als strikt noodzakelijk, echter zie ik zeker de toegevoegde waarde die het zou kunnen bieden aan deze nog jonge, groeiende sector. Een aparte rechtsvorm voor social enterprise biedt een herkenbaar merk voor erkenning en herkenning, faciliteert de toegang tot de kapitaalmarkt en draagt bij aan het verhelderen en verankeren van de balans tussen financiële en sociale impact. Daarnaast brengt een aparte rechtsvorm ook een groot stuk legitimiteit voor de sector met zich mee. Het zou een signaal zijn vanuit de wetgever dat social enterprise in Nederland als belangrijk wordt gezien en aangemoedigd dient te worden, net zoals dat in de ons omringende landen gebeurt.

Verkort aangehaalde literatuur

Kamerbeek, S.P. (2012). De maatschappelijke onderneming naar Amerikaans model? De benefit corporation onder de loep. *Ondernemingsrecht*, 2012(7), 300-306.

Kelley, T. (2009). Law and Choice of Entity on the Social Enterprise Frontier, *Tulane Law Review*, 84, 337.

McKinsey (2011). *Opportunities for the Dutch Social Enterprise Sector*. Zie: http://www.euclidnetwork.eu/files/Social_enterprises_FINAL.pdf

Social Enterprise NL & McKinsey (2013). *Social Enterprise Monitor 2013: een rapport over de Social Enterprise NL survey 2012*. Zie: <http://www.social-enterprise.nl/wp-content/uploads/SE-Monitor-.pdf>

Bijlage Vragenlijst onderzoek

Hieronder staat weergegeven de vragenlijst gebruikt in het eigen onderzoek onder Nederlandse *social enterprises*.

Vraag 1 In welke sector is uw social enterprise actief?

Vraag 2 Biedt uw social enterprise hoofdzakelijk een product of een dienst aan?

- Product
- Dienst
- Anders, namelijk...

Vraag 3 Hoeveel weknemers (FTE) heeft uw social enterprise?

Vraag 4 Waar stopt uw social enterprise momenteel het meeste tijd en energie in?

- Het uitwerken van ons concept
- Acquisitie van nieuwe klanten
- Creëren van structuur en systematiek, stroomlijnen van processen
- Het onderzoeken van nieuwe businessconcepten naast bestaande business

Vraag 5 Waar plaatst u uw social enterprise op de volgende schalen?

Meer publiek van aard	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Meer privaat van aard
Winst is net zo belangrijk als sociale impact	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Winst is ondergeschikt aan sociale impact
Een non-profit, maar dan commercieler	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Een commerciële onderneming, maar dan socialer

Vraag 6 Wat was de hoofdreden om uw social enterprise te starten?

- Uitsluitend om sociale impact te bereiken
- Voornamelijk om sociale impact te bereiken
- Balans tussen sociale impact en omzet
- Voornamelijk om omzet te genereren
- Weet ik niet

Vraag 7 Van welke vormen van financiering maakt u gebruik? (meerdere opties mogelijk)

- Donaties
- Subsidies
- Leningen
- Risicodragend kapitaal

Vraag 8 Van welke bronnen is uw financiering afkomstig?
(meerdere opties mogelijk)

- Crowdfunding
- Goede doelen
- Familie stichtingen
- Subsidies
- Bank
- Vermogensbeheerders
- Eigen vermogen oprichter
- Familie en/of vrienden
- Angel investeerders ("informal investors", vaak ex-ondernemers)
- Venture capital (formele kapitaalinvestering)
- Anders, namelijk...

Vraag 9 Hoe was ongeveer uw financiële resultaat in 2012?

- Winstgevend
- Break-even
- Verlies
- Weet ik niet
- Wil ik niet delen

Vraag 10 Welke rechtsvorm heeft uw social enterprise?

- Eenmanszaak
- Vennootschap Onder Firma (VOF)
- Commanditaire Vennootschap (CV)
- Maatschap
- Besloten Vennootschap (BV)
- Naamloze Vennootschap (NV)
- Vereniging
- Stichting
- Coöperatie
- Anders, namelijk...

Vraag 11 In hoeverre bent u het met de volgende stellingen wel of niet eens?

	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
Ik ben tevreden met onze huidige rechtsvorm	☐	☐	☐	☐	☐
Onze huidige rechtsvorm is geschikt voor social enterprise	☐	☐	☐	☐	☐
Onze huidige rechtsvorm staat in de weg van onze maatschappelijke impact	☐	☐	☐	☐	☐
Ik krijg wel eens vragen over of commentaar op onze huidige rechtsvorm van klanten en/of (potentiele) investeerders	☐	☐	☐	☐	☐
Onze rechtsvorm komt overeen met de kernwaarden van onze social enterprise	☐	☐	☐	☐	☐

Vraag 12 Welke factoren zijn voor u belangrijk bij de keuze voor uw rechtsvorm?
(meerdere opties mogelijk)

- Gemak bij opzetten
- Sociale (maatschappelijke) uitstraling
- Commerciële uitstraling
- Mogelijkheid tot instellen prestatieprikkels voor oprichters en managers
- Mogelijkheid tot aantrekken van risicodragend kapitaal
- Fiscale aftrekbaarheid giften voor donateurs
- Belastingvrijstelling voor social enterprise zelf
- Statutaire juridische verankering van het maatschappelijke doel
- Winstgerichtheid van de rechtsvorm
- De rechtsvorm komt overeen met de waarden van mijn bedrijf
- (Beperkte) aansprakelijkheid
- Mogelijkheid tot uitkering van winst aan investeerders
- Kapitaalbescherming: het voorkomen dat kapitaal in de sociale onderneming wordt omgezet in private rijkdom
- Anders, namelijk...

Vraag 13 In hoeverre bent u tevreden over de volgende elementen van uw huidige rechtsvorm?

	Helemaal niet tevreden	Niet tevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	n.v.t.
Maatschappelijke uitstraling	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Commerciële uitstraling	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mogelijkheid tot aantrekken van risicodragend kapitaal	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mogelijkheid tot aantrekken van non-profit kapitaal (giften, subsidies, donaties)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kapitaalbescherming: het voorkomen dat kapitaal in de sociale onderneming wordt omgezet in private rijkdom	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Vraag 14 Staat uw maatschappelijke doelstelling op enige wijze in uw statuten?

- Ja
- Nee
- Nog niet, maar wordt aan gewerkt
- Weet niet

Vraag 15 Is er volgens u in Nederland een nieuwe rechtsvorm nodig speciaal voor social enterprise?

Helemaal niet nodig | | Heel hard nodig

Vraag 16 U ziet een nieuwe social enterprise rechtsvorm liever als vorm van een:

Stichting of vereniging | | B.V. of N.V.

Vraag 17 Moet er een toetredingsdrempel komen om deze nieuwe rechtsvorm te mogen dragen?

Nee, iedereen mag gebruik maken van deze rechtsvorm zonder daar vooraf over getoetst te worden

Ja, ondernemingen moeten vooraf getoetst worden op hun sociale doel door een onafhankelijke instantie voordat zij deze rechtsvorm mogen voeren

Vraag 18 Moet er doorlopende controle komen door een onafhankelijke instantie op diegenen die deze nieuwe rechtsvorm voeren?

Nee | | Ja

Vraag 19 Moet de nieuwe rechtsvorm speciale regels omtrent kapitaalbescherming hebben?

Nee | | Ja

Vraag 20 Moet de nieuwe rechtsvorm u de mogelijkheid bieden om winst uit te keren aan investeerders?

Nee | | Ja

Vraag 21 Hoe belangrijk is het of de nieuwe rechtsvorm fiscale aftrek voor donateurs mogelijk maakt?

Helemaal niet belangrijk | | Heel belangrijk